ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 13ης Ιουλίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Οδηγία 2000/78/ΕΚ – Άρθρα 1, 2 και 6 – Ίση μεταχείριση – Απαγόρευση των διακρίσεων λόγω φύλου – Επαγγελματική σύνταξη – Οδηγία 97/81/ΕΚ – Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχολήσεως – Ρήτρα 4, σημεία 1 και 2 – Τρόποι του υπολογισμού των θεμελιωμένων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων – Ρύθμιση κράτους μέλους – Διαφορετική μεταχείριση των εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχολήσεως»

Στην υπόθεση C-354/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Arbeitsgericht Verden (εργατοδικείο του Verden, Γερμανία), με απόφαση της 20ής Ιουνίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Ιουνίου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Ute Kleinsteuber

κατά

Mars GmbH,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο τμήματος, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev (εισηγητή), C. G. Fernlund και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Ute Kleinsteuber, εκπροσωπούμενη από τον T. Ameis, Rechtsanwalt,

– η Mars GmbH, εκπροσωπούμενη από τον W. Ahrens, Rechtsanwalt,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους A. Lippstreu και T. Henze,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την C. Valero καθώς και από τον C. Hödlmayr,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των σημείων 1 και 2 της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαισίου για την εργασία μερικής απασχόλησης, που συνήφθη στις 6 Ιουνίου 1997 (στο εξής: συμφωνία-πλαίσιο), η οποία προσαρτάται στην οδηγία 97/81/ΕΚ του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1997, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης που συνήφθη από την UNICE, το CEEP και την CES (ΕΕ 1998, L 14, σ. 9), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/23/ΕΚ του Συμβουλίου, της 7ης Απριλίου 1998 (ΕΕ 1998, L 131, σ. 10), και του άρθρου 4 της οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιατύπωση) (ΕΕ 2006, L 204, σ. 23), καθώς και των άρθρων 1 και 2, καθώς και του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ 2000, L 303, σ. 16).

2 Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Ute Kleinsteuber και της Mars GmbH με αντικείμενο τον υπολογισμό του ύψους της επαγγελματικής συντάξεως την οποία δικαιούται ως εργαζομένη με καθεστώς μερικής απασχολήσεως η οποία αποχώρησε από την επιχείρηση πριν από τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Η ρήτρα 4, σημεία 1 έως 4, της συμφωνίας-πλαισίου έχει ως εξής:

«Ρήτρα 4: Αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων

1. Όσον αφορά τις συνθήκες απασχόλησης, οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται με τρόπο λιγότερο ευνοϊκό απ' ό,τι οι συγκρίσιμοι εργαζόμενοι με πλήρη απασχόληση για το λόγο και μόνον ότι εργάζονται με μερική απασχόληση, εκτός και αν η διαφορετική τους μεταχείριση δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους.

2. Όπου κρίνεται αναγκαίο, εφαρμόζεται η αρχή pro rata temporis.

3. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής της παρούσας ρήτρας ορίζονται από τα κράτη μέλη και/ή τους κοινωνικούς εταίρους, λαμβανομένης υπόψη της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και των εθνικών νομοθεσιών, συλλογικών συμβάσεων και πρακτικών.

4. Εφόσον δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους, τα κράτη μέλη, ύστερα από διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες, συλλογικές συμβάσεις και πρακτικές, και/ή οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν, όπου κρίνεται αναγκαίο, να εξαρτούν την πρόσβαση σε συγκεκριμένες συνθήκες απασχόλησης από την περίοδο προϋπηρεσίας, το χρόνο που έχει εργαστεί και τα εισοδήματα του εργαζόμενου. Οι προϋποθέσεις πρόσβασης εργαζομένων με μερική απασχόληση σε συγκεκριμένες συνθήκες εργασίας πρέπει να επανεξετάζονται περιοδικά, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της μη διάκρισης, όπως ορίζεται στη ρήτρα 4.1.»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/78 ορίζει τα εξής:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη.»

5 Το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής, σχετικά με την έννοια των διακρίσεων, προβλέπει:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο,

β) συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση ενός προσώπου μιας ορισμένης θρησκείας ή πεποιθήσεων, με μια ορισμένη ειδική ανάγκη, μιας ορισμένης ηλικίας, ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε σχέση με άλλα άτομα εκτός εάν:
i) η εν λόγω διάταξη, κριτήριο ή πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία […]».

6 Το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας», έχει ως εξής:

«1. Κατά παρέκκλιση εκ του άρθρου 2, παράγραφος 2, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι η λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από έναν θεμιτό στόχο, ιδίως δε από θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

[…]»

7 Το άρθρο 4, που είναι ενταγμένο στο κεφάλαιο 1, το οποίο επιγράφεται «Ισότητα της αμοιβής», του τίτλου ΙΙ της οδηγίας 2006/54, προβλέπει:

«Απαγόρευση διακρίσεων

Για όμοια εργασία ή για εργασία στην οποία αποδίδεται η αυτή αξία, καταργούνται οι άμεσες και έμμεσες διακρίσεις λόγω φύλου όσον αφορά όλα τα στοιχεία και τους όρους αμοιβής.

[…]»

Το γερμανικό δίκαιο

8 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του Gesetz zur Verbesserung der betrieblichen Altersversorgung (Betriebsrentengesetz) (νόμου για τη βελτίωση των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών προγραμμάτων, στο εξής: νόμος περί συντάξεων) ορίζει τα εξής:

«Άρθρο 2 –Ύψος των θεμελιωμένων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων

Κατά την επέλευση του γενεσιουργού του συνταξιοδοτικού δικαιώματος γεγονότος λόγω συμπληρώσεως του ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως, αναπηρίας ή θανάτου, ο εργαζόμενος που αποχωρεί πρόωρα έχοντας θεμελιώσει δικαιώματα βάσει του άρθρου 1b) του παρόντος νόμου και οι εξ αυτού έλκοντες δικαιώματα έχουν δικαίωμα τουλάχιστον ίσο προς ένα τμήμα της παροχής την οποία θα εδικαιούντο εάν δεν μεσολαβούσε η πρόωρη συνταξιοδότηση, που αντιστοιχεί στην αναλογία μεταξύ των ετών υπηρεσίας στην επιχείρηση και της διάρκειας της περιόδου από της ενάρξεως της υπηρεσίας μέχρι της συμπληρώσεως του κανονικού ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος· αντί του κανονικού ορίου της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως, λαμβάνεται υπόψη μια προγενέστερη ημερομηνία, οσάκις αυτή προβλέπεται από το συνταξιοδοτικό σύστημα ως αποτελούσα το σταθερό όριο ηλικίας, και, το αργότερο, η ημερομηνία κατά την οποία ο εργαζόμενος συμπληρώνει το 65ο έτος της ηλικίας του, στην περίπτωση που αυτός αποχωρήσει από την επιχείρηση ζητώντας ταυτοχρόνως σύνταξη γήρατος συμφώνως προς όσα προβλέπει το σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος για μακροχρόνια ασφαλισμένους […]».

9 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του Gesetz über Teilzeitarbeit und befristete Arbeitsverträge (νόμου περί της εργασίας με καθεστώς μερικής απασχολήσεως και των συμβάσεων ορισμένου χρόνου) ορίζει τα εξής:

«Δεν επιτρέπεται η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση του εργαζομένου μερικής απασχολήσεως, σε σχέση με τον συγκρίσιμο εργαζόμενο πλήρους απασχολήσεως, εκτός αν υπάρχουν αντικειμενικοί λόγοι που δικαιολογούν τη διαφορετική μεταχείριση. Ο εργαζόμενος μερικής απασχολήσεως δικαιούται αμοιβής ή άλλης διαιρετής εις χρήμα παροχής τουλάχιστον αντίστοιχης προς την αναλογία της διάρκειας εργασίας του σε σχέση προς τη διάρκεια εργασίας του συγκρίσιμου εργαζομένου πλήρους απασχολήσεως. […]»

10 Το τμήμα 3.4 του συνταξιοδοτικού προγράμματος της Mars που περιέχεται στη συλλογική σύμβαση της 6ης Νοεμβρίου 2008 (στο εξής: συνταξιοδοτικό πρόγραμμα) προβλέπει:

«Το “εισόδημα” ενός προσώπου που έχει τη δυνατότητα να ζητήσει συνταξιοδοτικές παροχές ισούται προς το σύνολο των ετησίων αποδοχών τις οποίες το πρόσωπο αυτό εισπράττει για τις υπηρεσίες που παρέχει στην επιχείρηση. […] Οσάκις ένα πρόσωπο που έχει τη δυνατότητα να ζητήσει συνταξιοδοτικές παροχές εργάσθηκε, κατά τα έτη υπηρεσίας που θεμελιώνουν δικαίωμα συντάξεως, με καθεστώς μερικής απασχολήσεως, μονίμως ή προσωρινώς, το “εισόδημά” του συμφώνως προς την πρώτη περίοδο καθορίζεται επί τη βάσει της εβδομαδιαίας διάρκειας εργασίας που είχε συμφωνηθεί συμβατικώς. Αυτό το “εισόδημα” κατανέμεται σε εβδομαδιαία διάρκεια εργασίας που αντιστοιχεί στο μέσο ποσοστό απασχολήσεως κατά τα έτη υπηρεσίας που πρέπει να ληφθούν υπόψη. Το ποσοστό απασχολήσεως είναι η σχέση μεταξύ της εβδομαδιαίας κανονικής διάρκειας εργασίας που έχει συμφωνηθεί και της εβδομαδιαίας κανονικής διάρκειας εργασίας συμφώνως προς το εγχειρίδιο της Mars, σχέση η οποία πάντως δεν μπορεί να υπερβεί το 100 %».

11 Το τμήμα 3.5 του συνταξιοδοτικού προγράμματος προβλέπει:

«Ο “παρέχων δικαίωμα συντάξεως μισθός που λαμβάνεται υπόψη για τη συνταξιοδότηση” ενός προσώπου που έχει τη δυνατότητα να ζητήσει συνταξιοδοτικές παροχές ισούται προς το μέγιστο μέσο ποσό των αποδοχών τις οποίες το πρόσωπο αυτό εισέπραξε κατά τη διάρκεια τριών εκ των πέντε τελευταίων πλήρων ημερολογιακών ετών της δραστηριότητάς του που θεμελιώνει δικαίωμα συντάξεως […]».

12 Δυνάμει του τμήματος 4.1 του συνταξιοδοτικού προγράμματος:

«Λαμβανομένων υπόψη των προϋποθέσεων και των περιορισμών που προβλέπει το παρόν συνταξιοδοτικό πρόγραμμα, ένα πρόσωπο που έχει τη δυνατότητα να ζητήσει συνταξιοδοτικές παροχές λαμβάνει, κατά τη συνταξιοδότησή του, είτε αυτή ζητηθεί με τη συμπλήρωση του “κανονικού” ορίου ηλικίας είτε μεταγενεστέρως, για κάθε έτος πλήρους υπηρεσίας που θεμελιώνει δικαίωμα συντάξεως, ετήσια σύνταξη ίση

A) προς το 0,6 % του παρέχοντος δικαίωμα συντάξεως μισθού του που υπολείπεται του μέσου ποσού του ανωτάτου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος για τα ημερολογιακά έτη επί των οποίων ερείδεται ο υπολογισμός του μισθού που παρέχει δικαίωμα συντάξεως,

B) και προς το 2,0 % του παρέχοντος δικαίωμα συντάξεως μισθού του που υπερβαίνει αυτό το μέσο ποσό.

[…] Εντούτοις τα έτη υπηρεσίας που θεμελιώνουν δικαίωμα συντάξεως περιορίζονται στα 35 έτη συνολικώς».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13 Η U. Kleinsteuber, γεννηθείσα στις 3 Απριλίου 1965, εργάστηκε στη Mars και στην εταιρία την οποία η Mars διαδέχθηκε μεταξύ της 1ης Οκτωβρίου 1990 και της 31ης Μαΐου 2014, και δη σε διάφορες θέσεις. Εργάστηκε τόσο με καθεστώς πλήρους απασχολήσεως όσο και με καθεστώς μερικής απασχολήσεως με ποσοστά απασχολήσεως τα οποία κυμαίνονταν μεταξύ 50 % και 75 % του χρόνου εργασίας ενός εργαζομένου πλήρους απασχολήσεως. Η U. Kleinsteuber δικαιούται, έναντι της Mars και αφού συμπληρώσει το 55ο έτος, συντάξεως από το ταμείο επαγγελματικών συντάξεων.

14 Κατά το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα, στην περίπτωση εργαζομένου που δεν εργάζεται με καθεστώς πλήρους απασχολήσεως, υπολογίζεται κατ’ αρχάς ο κρίσιμος ετήσιος μισθός του εργαζομένου με καθεστώς πλήρους απασχολήσεως που λαμβάνεται υπόψη για τη συνταξιοδότηση. Εν συνεχεία, ο μισθός αυτός μειώνεται μέσω λογιστικού συμψηφισμού με το μέσο ποσοστό απασχολήσεως κατά τη συνολική περίοδο εργασίας. Τέλος, επί του ποσού που προκύπτει εφαρμόζονται οι διάφοροι συντελεστές οι οποίοι αφορούν τα συστατικά στοιχεία του μισθού. Συγκεκριμένα, το ύψος της επαγγελματικής συντάξεως υπολογίζεται βάσει ενός λεγόμενου «διττού» τύπου υπολογισμού.

15 Με τον τρόπο αυτόν γίνεται διάκριση μεταξύ του πραγματοποιηθέντος εισοδήματος που υπολείπεται του ανωτάτου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος και του εισοδήματος που υπερβαίνει αυτό το ανώτατο όριο. Το ανώτατο όριο ασφαλιστέων αποδοχών, στο γερμανικό κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα, είναι το ποσό μέχρι του οποίου ο μισθός ενός προσώπου που έχει κάλυψη εκ του νόμου λαμβάνεται υπόψη για την κοινωνική ασφάλιση. Τα συστατικά στοιχεία του μισθού πέραν του ανωτάτου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών εκτιμήθηκαν, στο πλαίσιο του υπολογισμού του ύψους της επαγγελματικής συντάξεως της U. Kleinsteuber, στο 2 %, ενώ τα συστατικά στοιχεία του μισθού τα οποία υπολείπονταν του ορίου αυτού εκτιμήθηκαν στο 0,6 %.

16 Όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, σε περίπτωση πρόωρης συνταξιοδοτήσεως ενός εργαζομένου, ο υπολογισμός, δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του νόμου περί συντάξεων, γίνεται κατ' εφαρμογήν της αρχής pro rata temporis. Κατ' αρχάς, υπολογίζεται το «μέγιστο πλασματικό δικαίωμα», ήτοι το δικαίωμα παροχής συντάξεως το οποίο θα είχε ο εργαζόμενος εάν δεν εγκατέλειπε πρόωρα την εργασία του, αλλά εξακολουθούσε να εργάζεται μέχρι συμπληρώσεως της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως που είχε συμφωνηθεί στις διαπραγματεύσεις. Εν συνεχεία, υπολογίζεται ο «δείκτης θεμελιωμένου δικαιώματος» βάσει της αναλογίας του πραγματικού χρόνου εργασίας προς τον χρόνο εργασίας τον οποίο θα είχε συμπληρώσει ο εργαζόμενος μέχρι τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας αν δεν είχε αποχωρήσει πρόωρα. Το μέγιστο πλασματικό δικαίωμα πολλαπλασιάζεται ακολούθως με τον δείκτη θεμελιωμένου δικαιώματος προκειμένου να καθορισθεί το ύψος της επαγγελματικής συντάξεως ή η προσδοκία επ' αυτού.

17 Περαιτέρω, το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα της Mars ορίζει στα 35 το ανώτατο όριο των ετών τα οποία μπορούν να ληφθούν υπόψη ως συντάξιμος χρόνος.

18 Η U. Kleinsteuber αμφισβητεί ενώπιον του Arbeitsgericht Verden (εργατοδικείο του Verden, Γερμανία) τον υπολογισμό του ύψους της επαγγελματικής συντάξεώς της στον οποίον προέβη η Mars και φρονεί ότι δικαιούται μεγαλύτερης συντάξεως από αυτήν την οποία υπολόγισε η τελευταία. Το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών, Γερμανία) έχει ήδη αποφανθεί συναφώς ότι η ρύθμιση του άρθρου 2 του νόμου περί συντάξεων είναι ενδεδειγμένη και αναγκαία για την επίτευξη ενός νόμιμου σκοπού.

19 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Arbeitsgericht Verden (εργατοδικείο του Verden) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Έχει το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως η ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της [συμφωνίας-πλαισίου] και το άρθρο 4 της οδηγίας [2006/54], σε συνδυασμό με την οδηγία [2000/78], την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνικές νομοθετικές διατάξεις ή πρακτικές οι οποίες, κατά τον υπολογισμό του ύψους της συντάξεως από επαγγελματικό συνταξιοδοτικό πρόγραμμα, διακρίνουν μεταξύ των αποδοχών οι οποίες υπολείπονται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος και εκείνων οι οποίες υπερβαίνουν το εν λόγω όριο (λεγόμενος "διττός τύπος υπολογισμού συντάξεων") και δεν εφαρμόζουν στο πλαίσιο αυτό, όσον αφορά τα εισοδήματα από εργασία μερικής απασχολήσεως, τη μέθοδο κατά την οποία υπολογίζονται αρχικώς οι καταβλητέες αποδοχές για την αντίστοιχη εργασία πλήρους απασχολήσεως, εν συνεχεία υπολογίζεται βάσει των αποδοχών αυτών, αφενός, το τμήμα των αποδοχών που υπολείπεται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών και, αφετέρου, το τμήμα που υπερβαίνει το όριο αυτό και εν τέλει η αναλογία αυτή εφαρμόζεται στις μειωμένες αποδοχές από την εργασία μερικής απασχολήσεως;

Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο ερώτημα 1α:1) β) Έχει το συναφές δίκαιο της Ένωσης, ιδίως η ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της [συμφωνίας-πλαισίου] και το άρθρο 4 της οδηγίας [2006/54], σε συνδυασμό με την οδηγία [2000/78], την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνικές νομοθετικές διατάξεις ή πρακτικές οι οποίες, κατά τον υπολογισμό του ύψους της συντάξεως από επαγγελματικό συνταξιοδοτικό πρόγραμμα, διακρίνουν μεταξύ των αποδοχών οι οποίες υπολείπονται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών που ισχύει στο σύστημα

υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος και εκείνων οι οποίες υπερβαίνουν το εν λόγω όριο (λεγόμενος “διττός τύπος υπολογισμού συντάξεων”) και, στην περίπτωση εργαζομένης η οποία έχει εργαστεί εν μέρει με καθεστώς πλήρους απασχολήσεως και εν μέρει με καθεστώς μερικής απασχολήσεως, δεν λαμβάνουν ως βάση διακριτές χρονικές περιόδους (όπως επί παραδείγματι επιμέρους ημερολογιακά έτη), αλλά υπολογίζουν ένα ενιαίο ποσοστό απασχολήσεως για τη συνολική διάρκεια της εργασιακής σχέσεως και εν συνεχεία εφαρμόζουν τον διττό τύπο υπολογισμού συντάξεων μόνον επί του μέσου όρου των αποδοχών που προκύπτει βάσει των ανωτέρω;

2) Έχει το συναφές δίκαιο της Ένωσης, ιδίως η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συγκεκριμενοποιείται με την οδηγία [2000/78], ιδίως δε με τα άρθρα 1, 2 και 6, την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνικές νομοθετικές διατάξεις ή πρακτικές οι οποίες προβλέπουν ότι το ύψος της επαγγελματικής συντάξεως γήρατος αντιστοιχεί στην αναλογία της διάρκειας των ετών υπηρεσίας στην επιχείρηση προς την χρονική περίοδο από την έναρξη της υπηρεσίας μέχρι τη συμπλήρωση του κανονικού ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος και στο πλαίσιο αυτό καθορίζουν ανώτατο όριο συντάξιμων ετών υπηρεσίας, με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι οι οποίοι εργάστηκαν στην επιχείρηση σε νεότερη ηλικία να θεμελιώνουν δικαίωμα μικρότερης επαγγελματικής συντάξεως συγκριτικά με εκείνους οι οποίοι εργάστηκαν στην επιχείρηση σε μεγαλύτερη ηλικία, μολονότι σε αμφότερες τις περιπτώσεις εργαζομένων η διάρκεια των ετών υπηρεσίας στην επιχείρηση είναι η ίδια;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

20 Από τη διατύπωση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, υπό α′ και β′, συνάγεται ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τη ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου και το άρθρο 4 της οδηγίας 2006/54, σε συνδυασμό με την οδηγία 2000/78.

21 Εντούτοις, από το σκεπτικό που παραθέτει το αιτούν δικαστήριο συνάγεται ότι στην πραγματικότητα το Δικαστήριο ερωτάται εάν μια εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη ενδέχεται να προκαλεί διακρίσεις εις βάρος όσων εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχολήσεως, κατά την έννοια της συμφωνίας-πλαισίου. Ενδεχομένως, η ενάγουσα στην κύρια δίκη θα μπορούσε επίσης να επικαλεσθεί βασίμως προσβολή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, κατά την έννοια της οδηγίας 2006/54, στον βαθμό που, κατά το δικαστήριο αυτό, οι δραστηριότητες με καθεστώς μερικής απασχολήσεως ασκούνται ως επί το πλείστον από γυναίκες.

22 Αντιθέτως, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν προκύπτει κάποιο στοιχείο που να δίδει λαβή να εξετασθεί εάν η εν λόγω ρύθμιση συνιστά διάκριση λόγω ηλικίας, κατά την έννοια των άρθρων 1 και 2 της οδηγίας 2000/78.

23 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό α′ και β′, αφορά την ερμηνεία της ρήτρας 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου, καθώς και του άρθρου 4 της οδηγίας 2006/54.

Επί του πρώτου ερωτήματος, υπό α′

24 Με το πρώτο ερώτημά του, υπό α′, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, εάν η ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου και το άρθρο 4 της οδηγίας 2006/54 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για τον υπολογισμό του ύψους επαγγελματικής συντάξεως, διακρίνει μεταξύ του εισοδήματος το οποίο υπολείπεται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος και του εισοδήματος από εργασία το οποίο το υπερβαίνει, και δεν εφαρμόζει στο πλαίσιο αυτό, όσον αφορά τα εισοδήματα από εργασία μερικής απασχολήσεως, τη μέθοδο κατά την οποία αρχικώς υπολογίζονται οι καταβλητέες αποδοχές για την αντίστοιχη εργασία πλήρους απασχολήσεως, εν συνεχεία υπολογίζεται βάσει των αποδοχών αυτών, αφενός, το τμήμα των αποδοχών που υπολείπεται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών και, αφετέρου, το τμήμα που υπερβαίνει το όριο αυτό, και εν τέλει μεταφέρεται η αναλογία αυτή επί των μειωμένων αποδοχών από την εργασία μερικής απασχολήσεως.

25 Η ρήτρα 4, σκέψη 1, της συμφωνίας-πλαισίου απαγορεύει, όσον αφορά τις συνθήκες απασχολήσεως, οι εργαζόμενοι μερικής απασχολήσεως να αντιμετωπίζονται με λιγότερο ευνοϊκό τρόπο απ' ό,τι οι συγκρίσιμοι εργαζόμενοι με πλήρη απασχόληση για τον λόγο και μόνον ότι εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχολήσεως, εκτός αν η διαφορετική μεταχείρισή τους δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους.

26 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η μέθοδος υπολογισμού της επαγγελματικής συντάξεως που συνίσταται στη διάκριση μεταξύ των μισθών που υπολείπονται του ανωτάτου ορίου των ασφαλιστέων αποδοχών και αυτών που το υπερβαίνουν (στο εξής: διττός τύπος υπολογισμού) εφαρμόζεται τόσο στους εργαζομένους πλήρους απασχολήσεως όσο και στους εργαζομένους μερικής απασχολήσεως.

27 Η U. Kleinsteuber υποστηρίζει εντούτοις ότι αυτή η μέθοδος υπολογισμού καταλήγει στο να εφαρμόζεται ο υψηλότερος συντελεστής του 2 % σε ένα ελάχιστο τμήμα των ετήσιων αποδοχών οι οποίες λαμβάνονται υπόψη για τη συνταξιοδότηση. Ενώ, συμφώνως προς το συνταξιοδοτικό πρόγραμμά της, η Mars υπολόγισε, επί τη βάσει δραστηριότητας πλήρους απασχολήσεως, τις κρίσιμες για την ενάγουσα στην κύρια δίκη ετήσιες αποδοχές οι οποίες λαμβάνονται υπόψη για τη συνταξιοδότηση, εν συνεχεία τις μείωσε επί τη βάσει του ποσοστού μερικής απασχολήσεώς της και χώρισε το ποσό που προέκυψε με τον τρόπο αυτόν σε ένα τμήμα ανώτερο του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών και σε ένα τμήμα κατώτερο από το όριο αυτό και εφήρμοσε επ' αυτών τα διαφορετικά ποσοστά, η U. Kleinsteuber φρονεί ότι για τους εργαζομένους με καθεστώς μερικής απασχολήσεως ο υπολογισμός θα έπρεπε να γίνεται διά του υπολογισμού του πλασματικού εισοδήματος ενός εργαζομένου πλήρους απασχολήσεως και διά της εφαρμογής επ' αυτού του διττού τύπου υπολογισμού. Μόνον εν συνεχεία θα έπρεπε να γίνεται μείωση επί τη βάσει του ποσοστού απασχολήσεως με καθεστώς μερικής απασχολήσεως.

28 Εντούτοις, από τη δικογραφία που έχει το Δικαστήριο δεν συνάγεται ότι η μέθοδος υπολογισμού την οποία χρησιμοποιεί η Mars συνιστά δυσμενή διάκριση έναντι των εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχολήσεως.

29 Πράγματι, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η συνεκτίμηση της σχέσεως μεταξύ του πραγματικού χρόνου εργασίας του εργαζομένου κατά την επαγγελματική του σταδιοδρομία και αυτού ενός εργαζομένου που έχει εργαστεί με πλήρη απασχόληση καθ' όλη την επαγγελματική του σταδιοδρομία συνίσταται στην αυστηρή εφαρμογή της αρχής της pro rata temporis. Εν προκειμένω, έτσι υπολόγισε και εφήρμοσε η Mars συντελεστή 71,5 %.

30 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι η συνεκτίμηση του πραγματικού χρόνου εργασίας ενός εργαζομένου κατά την επαγγελματική του σταδιοδρομία αποτελεί αντικειμενικό και ξένο προς οποιαδήποτε διάκριση κριτήριο, το οποίο επιτρέπει την αναλογική μείωση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων του (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, Schönheit και Becker, C-4/02 και C-5/02, EU:C:2003:583, σκέψη 91).

31 Εξάλλου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, μολονότι τα δικαιώματα επί της επαγγελματικής συντάξεως της U. Kleinsteuber δεν αντιστοιχούν στο pro rata temporis ποσοστό πλήρους απασχολήσεως με μεγαλύτερες αποδοχές, τούτο δεν οφείλεται στο γεγονός ότι η U. Kleinsteuber εργαζόταν με καθεστώς μερικής απασχολήσεως, αλλά στην εφαρμογή της αρχής αυτής και του διττού τύπου υπολογισμού.

32 Συναφώς, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο συνάγεται ότι η επαγγελματική σύνταξη συμπληρώνει, επί προαιρετικής βάσεως εκ μέρους του εργοδότη, τις παροχές που καταβάλλονται βάσει της εκ του νόμου συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως. Έτσι, σκοπός του συνταξιοδοτικού προγράμματος της Mars είναι η διατήρηση κατά την ηλικία της συνταξιοδοτήσεως, ει δυνατόν κατά τρόπο πλήρη και αναλογικό, του βιοτικού επιπέδου του εργαζομένου κατά την περίοδο του ενεργού εργασιακού βίου του.

33 Ο δε διαφοροποιημένος τύπος υπολογισμού σκοπεί να συνεκτιμήσει τη διαφορετική ανάγκη καλύψεως για τα τμήματα του μισθού που είναι κατώτερα και ανώτερα του ανωτάτου ορίου των ασφαλιστέων αποδοχών, δεδομένου ότι αυτά τα τελευταία ανώτερα τμήματα δεν λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό της συντάξεως που καταβάλλεται από το σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος.

34 Αφενός, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, για τους εργαζομένους οι οποίοι, λόγω εργασίας με καθεστώς μερικής απασχολήσεως, είχαν εισόδημα που θεμελιώνει συνταξιοδοτικό δικαίωμα εν γένει υπολειπόμενο του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών, το σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος δεν έχει κάποιο κενό ως προς τις χορηγούμενες παροχές, καθώς το σύνολο των εισοδημάτων τους καλύπτεται από την εν λόγω ασφάλιση.

35 Εξάλλου, όπως υποστηρίζουν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η μέθοδος υπολογισμού την οποία προτείνει η U. Kleinsteuber, η οποία εκτίθεται στη σκέψη 27 της παρούσας αποφάσεως, θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια να αυξάνονται τεχνητώς τα μέρη του εισοδήματος που υπερβαίνουν το ανώτατο όριο υπολογισμού των εισφορών. Ομοίως, στην περίπτωση αποδοχών στο πλαίσιο μερικής απασχολήσεως υπολειπόμενων αυτού του ανωτάτου ορίου, η μέθοδος την οποία προτείνει η ενάγουσα στην κύρια δίκη θα κατέληγε στην εφαρμογή του συντελεστή 2 %, δεδομένου ότι ο διττός τύπος υπολογισμού θα εφαρμοζόταν απευθείας στις αντίστοιχες ετήσιες αποδοχές πλήρους απασχολήσεως, πριν ακόμη αυτές μειωθούν επί τη βάσει του ποσοστού μερικής απασχολήσεως του οικείου εργαζομένου. Πλην όμως ουδεμία ανάγκη συμπληρωματικής συνταξιοδοτικής καλύψεως υφίσταται στην περίπτωση που οι αποδοχές υπολείπονται αυτού του ανώτατου ορίου.

36 Όπως τόνισε η Επιτροπή, τούτο θα ισοδυναμούσε με υπερτίμηση της επαγγελματικής δραστηριότητας της ενδιαφερομένης και θα οδηγούσε στον υπολογισμό σαφώς υψηλότερων δικαιωμάτων άσχετων προς την πραγματική δραστηριότητα που άσκησε η U. Kleinsteuber.

37 Το αιτούν δικαστήριο τόνισε συναφώς ότι, βάσει της προσεγγίσεως της ενάγουσας στην κύρια δίκη, η Mars θα ήταν υποχρεωμένη να λάβει υπόψη της για τα τμήματα του μισθού της U. Kleinsteuber που υπολείπονται του εν λόγω ανώτατου ορίου, πέραν των εισφορών στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος, το υψηλότερο ποσοστό του 2 % που προβλέπει το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα και, εν τελευταία αναλύσει, να καταβάλλει έτσι αναλογικώς ανώτερη επαγγελματική σύνταξη και για τα εν λόγω τμήματα του μισθού.

38 Αφετέρου, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο σκοπός του διττού τύπου υπολογισμού, που έγκειται στη συνεκτίμηση της διαφορετικής ανάγκης συνταξιοδοτικής καλύψεως για τα τμήματα του μισθού που είναι κατώτερα και ανώτερα του ανωτάτου ορίου των ασφαλιστέων αποδοχών, συνιστά αντικειμενικό λόγο, κατά την έννοια της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, που δικαιολογεί τη διαφορετική μεταχείριση όπως είναι η επίμαχη στην κύρια δίκη.

39 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση συνιστά δυσμενή διάκριση λόγω του είδους της απασχολήσεως, κατά την έννοια της συμφωνίας-πλαισίου ούτε, ως εκ τούτου, ότι συντρέχει περίπτωση προσβολής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά την έννοια της οδηγίας 2006/54.

40 Βάσει των ανωτέρω, η απάντηση που προσήκει στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο α′, είναι ότι η ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου και το άρθρο 4 της οδηγίας 2006/54 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για τον υπολογισμό του ύψους επαγγελματικής συντάξεως, διακρίνει μεταξύ του εισοδήματος το οποίο υπολείπεται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος και του εισοδήματος από εργασία το οποίο το υπερβαίνει και δεν εφαρμόζει, όσον αφορά τα εισοδήματα από εργασία μερικής απασχολήσεως, τη μέθοδο κατά την οποία αρχικώς υπολογίζονται οι καταβλητέες αποδοχές για την αντίστοιχη εργασία πλήρους απασχολήσεως, εν συνεχεία υπολογίζεται βάσει των αποδοχών αυτών, αφενός, το τμήμα των αποδοχών που υπολείπεται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών και, αφετέρου, το τμήμα που υπερβαίνει το όριο αυτό και, εν τέλει, μεταφέρεται η αναλογία αυτή επί των μειωμένων αποδοχών από την εργασία μερικής απασχολήσεως.

Επί του πρώτου ερωτήματος, υπό β′

41 Με το πρώτο ερώτημά του, υπό β′, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, εάν η ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου και το άρθρο 4 της οδηγίας 2006/54 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, κατά τον υπολογισμό του ύψους επαγγελματικής συντάξεως εργαζομένης που έχει συμπληρώσει περιόδους εργασίας πλήρους απασχολήσεως και περιόδους εργασίας μερικής απασχολήσεως, καθορίζει ενιαίο ποσοστό απασχολήσεως για τη συνολική διάρκεια της εργασιακής σχέσεως.

42 Πρέπει, συμφώνως προς τη ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου, να διευκρινισθεί εάν οι εργαζόμενοι με καθεστώς μερικής απασχολήσεως τυγχάνουν δυσμενέστερης μεταχειρίσεως απ' ό,τι οι συγκρίσιμοι εργαζόμενοι πλήρους απασχολήσεως, λόγω του καθορισμού ενιαίου ποσοστού απασχολήσεως για τα έτη υπηρεσίας τα οποία μπορούν να συνυπολογισθούν.

43 Ο καθορισμός ποσοστού μερικής απασχολήσεως φαίνεται να αποτελεί μέθοδο βάσει της οποίας μπορεί να εκτιμηθεί το σύνολο της εργασίας που παρέσχε ο εργαζόμενος με καθεστώς μερικής απασχολήσεως. Αντιθέτως, δεν μπορεί να υποτεθεί, για τον υπολογισμό που αφορά τους εργαζομένους με καθεστώς μερικής απασχολήσεως, ότι αυτοί θα είχαν εργασθεί με καθεστώς πλήρους απασχολήσεως καθ' όλη την περίοδο.

44 Η Mars υποστηρίζει ότι η εφαρμογή ενιαίου ποσοστού απασχολήσεως επί των ετών υπηρεσίας τα οποία μπορούν να συνυπολογισθούν για τη σύνταξη απηχεί απλώς τους διάφορους χρόνους εργασίας κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, αλλά όχι τις διάφορες αποδοχές οι οποίες εισπράχθηκαν κατά

την περίοδο αυτή. Συγκεκριμένα, κατά την εταιρία αυτή, το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει την ανάληψη δεσμεύσεως περί απονομής συντάξεως συνδεόμενης με τις τελευταίες αποδοχές, οι δε αποδοχές που εισπράττονταν κατά τη διάρκεια της εργασιακής σχέσεως δεν ασκούν επιρροή επί του υπολογισμού της συντάξεως γήρατος.

45 Συναφώς, από κανένα στοιχείο της υποβληθείσας ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφίας δεν προκύπτει ότι κάποια άλλη μέθοδος υπολογισμού, όπως είναι αυτή που συνίσταται στον διαχωρισμό του χρόνου εργασίας στη Mars σε περιόδους, θα επέτρεπε έναν πλέον ενδεδειγμένο και πλέον δίκαιο υπολογισμό, υπό της πρίσμα της αρχής pro rata temporis.

46 **Εναπόκειται στο** αιτούν δικαστήριο, το οποίο είναι το μόνο που έχει εις βάθος γνώση της δικογραφίας, να διαπιστώσει εάν τούτο όντως συμβαίνει στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης και, ιδίως, εάν η μέθοδος υπολογισμού της επίμαχης στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης συντάξεως γήρατος δεν αντιβαίνει στην αρχή αυτή της οποίας η τήρηση επιβάλλεται, στην υπόθεση της κύριας δίκης, από τη ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου.

47 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο β′, προσήκει η απάντηση ότι η ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου και το άρθρο 4 της οδηγίας 2006/54 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, στο πλαίσιο του υπολογισμού του ύψους της επαγγελματικής συντάξεως εργαζομένης που έχει συμπληρώσει περιόδους εργασίας πλήρους απασχολήσεως και περιόδους εργασίας μερικής απασχολήσεως, καθορίζει ενιαίο ποσοστό απασχολήσεως για τη συνολική διάρκεια της εργασιακής σχέσεως, στον βαθμό που αυτή η μέθοδος υπολογισμού της συντάξεως γήρατος δεν παραβιάζει την αρχή pro rata temporis. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει ότι όντως αυτό συμβαίνει εν προκειμένω.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

48 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, εάν τα άρθρα 1 και 2, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση που προβλέπει επαγγελματική σύνταξη της οποίας το ύψος αντιστοιχεί στην αναλογία μεταξύ της διάρκειας των ετών υπηρεσίας προς την χρονική περίοδο από την έναρξη της εργασίας στην επιχείρηση μέχρι τη συμπλήρωση του κανονικού ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος, και καθορίζει συναφώς ανώτατο όριο συντάξιμων ετών υπηρεσίας.

49 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής, άμεση διάκριση συντρέχει όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, λόγω του φύλου του, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν που υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο ένα άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/78, συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα συγκεκριμένης ηλικίας σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και τα μέσα επιτεύξεως αυτού του σκοπού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

50 Ως προς το ζήτημα εάν υπάρχει διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη άμεσα ή έμμεσα στην ηλικία, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι συνεπεία της επίμαχης στο πλαίσιο της κύριας δίκης μεθόδου υπολογισμού, οι εργαζόμενοι οι οποίοι συμπλήρωσαν τα έτη υπηρεσίας τους όταν ήσαν νεώτεροι λαμβάνουν επαγγελματική σύνταξη κατώτερη αυτής την οποία λαμβάνουν οι συνεργάτες οι οποίοι συμπλήρωσαν τα έτη υπηρεσίας τους όταν ήσαν μεγαλύτεροι, μολονότι η προϋπηρεσία είναι η ίδια.

51 Όπως επισήμανε η Γερμανική Κυβέρνηση, ούτε η εθνική ρύθμιση ούτε το ανώτατο όριο που προβλέπει το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα παραπέμπουν ευθέως στο κριτήριο της ηλικίας. Περαιτέρω, η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης ρύθμιση εφαρμόζεται καθ' όμοιο τρόπο στους εργαζομένους όλων των ηλικιών.

52 Επομένως, η επίμαχη ρύθμιση εδράζεται άμεσα όχι στο κριτήριο της ηλικίας, αλλά σε αυτό των ετών υπηρεσίας στην επιχείρηση.

53 Εντούτοις, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η παράπλευρη συνέπεια που έχει ο καθορισμός ανώτατου ορίου συντάξιμων ετών υπηρεσίας εμφανίζεται πάντοτε οσάκις η ηλικία αναλήψεως υπηρεσίας του εργαζομένου που έχει αποχωρήσει πρόωρα είναι κατώτερη της διαφοράς μεταξύ του ορίου ηλικίας αποχωρήσεως λόγω συνταξιοδοτήσεως και του ανώτατου ορίου συντάξιμων ετών υπηρεσίας. Έτσι, στην περίπτωση κατά την οποία το όριο ηλικίας αποχωρήσεως λόγω συνταξιοδοτήσεως είναι τα 65 έτη και τα συντάξιμα έτη υπηρεσίας ανέρχονται κατ' ανώτατο όριο στα 35, οι εργαζόμενοι που αποχωρούν πρόωρα και οι οποίοι άρχισαν να εργάζονται πριν από την ηλικία των 30 ετών βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση από απόψεως υπολογισμού των συνταξιοδοτικών επαγγελματικών δικαιωμάτων.

54 Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση οφείλεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ του ανώτατου αριθμού συντάξιμων ετών υπηρεσίας και άλλων παραγόντων, όπως είναι η μέθοδος της pro rata temporis μειώσεως την οποία προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του νόμου περί συντάξεων.

55 Η ύπαρξη μειονεκτήματος για μια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα οφείλεται επομένως στη συνδυασμένη εφαρμογή των διατάξεων και στην ταυτόχρονη ύπαρξη ορισμένων ειδικών παραμέτρων.

56 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει περαιτέρω ότι, «in abstracto, μπορεί να λεχθεί ότι το δυσμενές αποτέλεσμα της επίμαχης στην κύρια δίκη ρυθμίσεως είναι έτι σημαντικότερο στην περίπτωση που ο εργαζόμενος ήταν νέος όταν άρχισε η εργασιακή σχέση, στην περίπτωση που οι περίοδοι εργασίας ήσαν σύντομες και στην περίπτωση που το ανώτατο όριο συντάξιμων ετών υπηρεσίας έχει καθορισθεί σε χαμηλά επίπεδα». Η δε Γερμανική Κυβέρνηση διαπιστώνει ότι η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης μέθοδος υπολογισμού έχει κατά κανόνα ως αποτέλεσμα, «σε ορισμένες περιπτώσεις», να προκαλεί έμμεση άνιση μεταχείριση των νεώτερων εργαζομένων, δεδομένου ότι μόνο στην περίπτωσή τους, κατά τον υπολογισμό του μέγιστου πλασματικού δικαιώματος, συμπληρώνεται το ανώτατο όριο συντάξιμων ετών υπηρεσίας και, με τον τρόπο αυτόν, υπεισέρχεται στον υπολογισμό.

57 Αντιθέτως, η Mars επισημαίνει, αφενός, ότι το δεύτερο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου δεν βοηθά στην επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, στον βαθμό που, κατά τον υπολογισμό των δικαιωμάτων της, η διάρκεια της υπηρεσίας της U. Kleinsteuber δεν μειώθηκε.

58 Αφετέρου, η Mars υποστηρίζει ότι η pro rata temporis μείωση που προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του νόμου περί συντάξεων δεν έχει πάντοτε ως αποτέλεσμα να περιάγει σε μειονεκτική θέση τους νεώτερους εργαζομένους και ότι, εν πάση περιπτώσει, η διάταξη αυτή δεν βασίζεται στο κριτήριο της ηλικίας, αλλά των ετών υπηρεσίας.

59 Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο είναι το μόνο που έχει άμεση γνώση της ενώπιόν του υποβληθείσας διαφοράς, να προβεί στις αναγκαίες εξακριβώσεις, προκειμένου να διαπιστώσει εάν η επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση δύναται, in concreto και πέρα από τυχαίες περιστάσεις, να έχει ως συνέπεια διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη εμμέσως όχι στον αριθμό των ετών υπηρεσίας, αλλά στην ηλικία.

60 Σε αυτό εναπόκειται επίσης να διαπιστώσει κατά πόσον το πρόβλημα που ανέκυψε δεν είναι υποθετικό, αλλά άπτεται των πραγματικών περιστατικών τα οποία αποτέλεσαν αντικείμενο κατ' αντιμωλία συζητήσεως μεταξύ των διαδίκων της κύριας δίκης. Πράγματι, το ζήτημα αυτό δεν πρέπει να εξετάζεται αφηρημένα και υποθετικά, αλλά πρέπει να αποτελεί, στο μέτρο του δυνατού, αντικείμενο κατά περίπτωση εξετάσεως.

61 Πράγματι, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, στο δεύτερο απόκειται να δώσει στο αιτούν δικαστήριο λυσιτελή απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, B., C 394/13, EU:C:2014:2199, σκέψη 21 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Εξάλλου, το πνεύμα συνεργασίας που πρέπει να διέπει τη λειτουργία της προδικαστικής παραπομπής συνεπάγεται ότι ο εθνικός δικαστής λαμβάνει υπόψη την αποστολή που έχει ανατεθεί στο Δικαστήριο, που συνίσταται στη συμβολή του στην απονομή της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη και όχι στη διατύπωση συμβουλευτικών γνωμών για ζητήματα γενικά ή υποθετικά (αποφάσεις της 12ης Ιουνίου 2003, Schmidberger, C-112/00, EU:C:2003:333, σκέψη 32, και της 26ης Φεβρουαρίου 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 42).

62 Στην περίπτωση κατά την οποία το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει, κατά το πέρας της εκτιμήσεως αυτής, την ύπαρξη μιας τέτοιας διαφορετικής μεταχειρίσεως, πρέπει να υπομνησθεί ότι, δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, αυτή η διαφορετική μεταχείριση δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως διάκριση κατά την έννοια της οδηγίας εφόσον δικαιολογείται από έναν θεμιτό σκοπό και εφόσον τα μέσα για την επίτευξη του σκοπού αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

63 Συναφώς, από τη δικογραφία που έχει υποβληθεί ενώπιον του Δικαστηρίου συνάγεται ότι η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης ρύθμιση επιδιώκει ταυτόχρονα σκοπούς κοινωνικής πολιτικής οι οποίοι αφορούν την κινητικότητα και το συνταξιοδοτικό καθεστώς, καθώς και τον πρωταρχικό σκοπό των επαγγελματικών συντάξεων, που είναι να ανταμειφθεί η πίστη των εργαζόμενων στην επιχείρηση. Η ρύθμιση αυτή συνεκτιμά επίσης το συμφέρον της επιχειρήσεως να είναι σαφή και υπολογίσιμα τα βάρη που απορρέουν από τις επαγγελματικές συντάξεις λόγω των δικαιωμάτων που έχουν αποκτηθεί.

64 Συναφώς, η Mars υποστηρίζει ότι ο σκοπός της ρυθμίσεως αυτής και, ιδίως, του επίμαχου επαγγελματικού συνταξιοδοτικού συστήματος, είναι η ανεύρεση ενός κανόνα εφαρμοστέου επί του υπολογισμού του ύψους των δικαιωμάτων που έχουν αποκτηθεί σε περίπτωση πρόωρης λήξεως της εργασιακής σχέσεως ο οποίος να σέβεται την ευρύτητα που έχει η έννοια του συστήματος των επαγγελματικών συντάξεων σε σχέση με τα συνήθη προνοιακά συστήματα, και να συμβάλλει με τον τρόπο αυτόν στην εξάπλωση των επαγγελματικών συντάξεων, καθώς αυτές οι τελευταίες παρέχονται σε προαιρετική βάση από τον εργοδότη.

65 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τέτοιοι σκοποί, οι οποίοι τείνουν στην εξισορρόπηση των εμπλεκομένων συμφερόντων, για λόγους που ανάγονται στην πολιτική που εφαρμόζεται στον τομέα της απασχολήσεως και της κοινωνικής προστασίας, προκειμένου να διασφαλισθούν οι επαγγελματικές συνταξιοδοτικές παροχές, μπορούν να θεωρηθούν ως σκοποί γενικού συμφέροντος.

66 Ως προς την καταλληλότητα της επίμαχης στο πλαίσιο της κύριας δίκης ρυθμίσεως, πρέπει να τονιστεί ότι η επιλογή μιας μεθόδου για τον υπολογισμό ενός νομίμως αποκτηθέντος δικαιώματος σε περίπτωση πρόωρης λήξεως της εργασιακής σχέσεως η οποία στηρίζεται, αφενός, στην pro rata temporis διάρκεια των πραγματικών ετών υπηρεσίας σε σχέση με τα πιθανά έτη υπηρεσίας έως την κανονική ηλικία συνταξιοδοτήσεως, και, αφετέρου, σε ένα ανώτατο όριο συντάξιμων ετών υπηρεσίας δεν στερείται προφανώς λογικής υπό το πρίσμα του σκοπού του επίμαχου στην κύρια δίκη συστήματος επαγγελματικών συντάξεων.

67 Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τον αναγκαίο χαρακτήρα της επίμαχης στο πλαίσιο της κύριας δίκης ρυθμίσεως αυτής. Πράγματι, πρέπει να τονιστεί ότι δεν θα μπορούσε να υπάρξει κάποιο κίνητρο για την παραμονή στην επιχείρηση μέχρι τη νόμιμη ηλικία της συνταξιοδοτήσεως χωρίς να χορηγηθεί στον εργαζόμενο ένα πλεονέκτημα σε σχέση με τον εργαζόμενο που αποχωρεί από την επιχείρηση πρόωρα. Εξάλλου, από τη δικογραφία που έχει τεθεί υπόψη του Δικαστηρίου δεν προκύπτει κανένα στοιχείο δυνάμενο να θέσει σοβαρά εν αμφιβόλω την αναγκαιότητα μιας τέτοιας ρυθμίσεως ούτε κάποιος άλλος κανόνας υπολογισμού, όπως αυτός που προτείνει η U. Kleinsteuber, που θα έδινε τη δυνατότητα να επιτευχθούν εξίσου αποτελεσματικά οι εν λόγω σκοποί και, ιδίως, αυτός που συνίσταται στην εξάπλωση των επαγγελματικών συντάξεων.

68 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο δεύτερο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 1 και 2, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν αντιβαίνει σε αυτά εθνική ρύθμιση που προβλέπει επαγγελματική σύνταξη της οποίας το ύψος αντιστοιχεί στην αναλογία της διάρκειας των ετών υπηρεσίας προς την χρονική περίοδο από την έναρξη της εργασίας στην επιχείρηση μέχρι τη συμπλήρωση του κανονικού ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος, και καθορίζει συναφώς ανώτατο όριο συντάξιμων ετών υπηρεσίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

69 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Η ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της συμφωνίας-πλαισίου για την εργασία μερικής απασχόλησης, που συνήφθη στις 6 Ιουνίου 1997, η οποία προσαρτάται στην οδηγία 97/81/ΕΚ του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1997, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης που συνήφθη από την UNICE, το CEEP και την CES, όπως έχει τροποποιηθεί, και το άρθρο 4 της οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, για τον υπολογισμό του ύψους επαγγελματικής συντάξεως, διακρίνει μεταξύ του εισοδήματος το οποίο υπολείπεται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος και του εισοδήματος από εργασία το οποίο το υπερβαίνει, και δεν εφαρμόζει, όσον αφορά τα εισοδήματα από εργασία μερικής απασχολήσεως, τη μέθοδο κατά την οποία αρχικώς υπολογίζονται οι καταβλητέες αποδοχές για την αντίστοιχη εργασία πλήρους απασχολήσεως, εν συνεχεία υπολογίζεται βάσει των αποδοχών αυτών, αφενός, το τμήμα των αποδοχών που υπολείπεται του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών και, αφετέρου, το τμήμα που υπερβαίνει το όριο αυτό, και εν τέλει μεταφέρεται η αναλογία αυτή επί των μειωμένων αποδοχών από την εργασία μερικής απασχολήσεως.**

2) **Η ρήτρα 4, σημεία 1 και 2, της εν λόγω συμφωνίας-πλαισίου και το άρθρο 4 της οδηγίας 2006/54 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, στο πλαίσιο του υπολογισμού του ύψους της επαγγελματικής συντάξεως εργαζομένης που έχει συμπληρώσει περιόδους εργασίας πλήρους απασχολήσεως και περιόδους εργασίας μερικής απασχολήσεως, καθορίζει ενιαίο ποσοστό απασχολήσεως για τη συνολική διάρκεια**

της εργασιακής σχέσεως, στον βαθμό που αυτή η μέθοδος υπολογισμού της συντάξεως γήρατος δεν παραβιάζει τον κανόνα pro rata temporis. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει ότι όντως αυτό συμβαίνει εν προκειμένω.

3) **Τα άρθρα 1 και 2, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση που προβλέπει επαγγελματική σύνταξη της οποίας το ύψος αντιστοιχεί στην αναλογία της διάρκειας των ετών υπηρεσίας προς την χρονική περίοδο από την έναρξη της υπηρεσίας στην επιχείρηση μέχρι τη συμπλήρωση του κανονικού ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως που ισχύει στο σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως γήρατος, και καθορίζει συναφώς ανώτατο όριο συντάξιμων ετών υπηρεσίας.**

(υπογραφές)